

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ЦЕНТР НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНІЦІАТИВ”

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧИНАЮЧИХ ЛІДЕРІВ”

ЛЮДИНА, ПРАВО, ДЕРЖАВА: ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

ЗВІРНИК НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

15 ТРАВНЯ 2026 РОКУ

М. ВІННИЦЯ

УДК 34:316.6:342.7

л54 Людина, право, держава: правові та соціально-психологічні виміри: зб. матеріалів наук. практ. конф. (м. Вінниця, 15 травня. 2026 р.): Громадська Організація «Центр Науково-Дослідних Ініціатив.», Вінниця: «ГО ЦНДІ» 2026.

Збірник містить наукові розробки науковців, представників практичних підрозділів Національної поліції та інших правоохоронних органів, докторантів, аспірантів та здобувачів вищої освіти, присвячені дослідженню теоретичних і прикладних аспектів розвитку взаємодії органів публічної влади та правоохоронних органів

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія матеріалів круглого столу безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Громадської організації «Центр Наукового-Дослідних Ініціатив» у розділі «Архів наукових заходів», сторінка «Збірники наукових заходів» <https://gocsri.com/index.php/index/uk/index>

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редакційної колегії

Зінченко Людмила Петрівна - засновник Громадської організації «*Центр Науково-Дослідних Ініціатив*»

Заступник голови редакційної колегії

Байцур Катерина Юріївна - співзасновник Громадської організації «*Центр Науково-Дослідних Ініціатив*»

Члени редакційної колегії:

Василенко Віктор Михайлович- перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Музичук Олександр Миколайович- проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

Невядовський Владислав Олегович - учений секретар секретаріату Вченої ради, доктор юридичних наук, доцент

Іванцов Володимир Олександрович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності

Чишко Катерина Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів

Статівка Олена Олександрівна – завідувач кафедри мовної підготовки, кандидат педагогічних наук, доцент

Ляска Оксана Петрівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки

Мотуз Анна Володимирівна,

здобувачка 3-го курсу

факультету підготовки фахівців для органів

досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна,

доктор філософії у галузі права

старший викладач кафедри кримінального права та криминології

СПРАВЕДЛИВЕ ПОКАРАННЯ У XXI СТОЛІТТІ: КАРА ЧИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ

Питання справедливого покарання у XXI столітті виходить далеко за межі суто кримінально-правової проблематики. Воно торкається фундаментальних уявлень про справедливість, гідність людини, роль держави та межі соціального контролю. Сучасне суспільство дедалі частіше опиняється перед дилемою: чи має покарання залишатися актом відплати за кримінальні правопорушення, чи воно повинно трансформуватися у механізм виправлення та повернення особи до соціально прийняттого життя. Зазначена дилема у науковій літературі розглядається як умовна, оскільки справедливе покарання не може існувати ні у формі «чистої кари», ні у вигляді абсолютизованої ресоціалізації.

Історично кара була первинною формою соціальної реакції на кримінальне правопорушення. Вона виконувала функцію відплати, відновлення порушеної рівноваги та символічного заспокоєння суспільства. Ще античні філософи розглядали покарання як прояв справедливості, що ґрунтується на принципі пропорційності. Проте навіть у класичній філософії кара не була самоціллю: у Платона вона слугувала засобом морального виправлення душі, а в Аристотеля – інструментом відновлення справедливого порядку [1, с.275-276]. Таким чином,

уже на ранніх етапах розвитку правової думки простежується ідея, що покарання повинно не лише карати, а й мати раціональне та етичне обґрунтування.

Сучасне кримінальне право формально успадкувало цю логіку. Зокрема, кримінальне законодавство України закріплює багатофункціональну мету покарання, поєднуючи кару, виправлення та превенцію. Проте на практиці покарання, особливо у формі позбавлення волі, часто втрачає зв'язок із проголошеними цілями. В'язниця дедалі більше перетворюється на простір соціальної ізоляції, де особа не ресоціалізується, а, навпаки, закріплює кримінальну ідентичність [2, с.196]. Високі показники рецидиву свідчать про те, що система покарань не виконує навіть мінімальної функції виправлення.

На цьому тлі у правовій та кримінологічній доктрині зростає інтерес до ідеї ресоціалізації та альтернативних видів покарання. Пробація, громадські роботи, електронний контроль, відновне правосуддя розглядаються як гуманна альтернатива «каральній» в'язниці. Водночас у науковому дискурсі підкреслюється, що ресоціалізація не може розглядатися як універсальне рішення, оскільки її ефективність залежить від соціально-економічних умов, рівня довіри в суспільстві та дієвості державних інституцій. За відсутності таких передумов ресоціалізація ризикує залишатися декларативною концепцією, яка не забезпечує належного зниження рівня злочинності та може впливати на сприйняття справедливості потерпілими і суспільством загалом.

Особливої уваги ця проблема набуває в умовах глобалізації. Глобалізаційні процеси сприяють ускладненню структури злочинності, появі транснаціональних та організованих форм кримінальної діяльності, які складно піддаються традиційним реабілітаційним підходам. У таких умовах держави нерідко звертаються до жорсткіших каральних стратегій, обґрунтовуючи це потребами забезпечення безпеки. Це породжує певний парадокс: за умов декларованої гуманізації кримінальної політики фактично розширюється сфера застосування позбавлення волі.

Особливої гостроти проблема справедливого покарання набуває в сучасних умовах повномасштабної війни в Україні. Збройна агресія зумовила не лише зростання кількості воєнних злочинів та кримінальних правопорушень проти національної безпеки, а й посилила суспільний запит на сувору, демонстративну кару. Водночас навіть у таких екстремальних обставинах держава зобов'язана дотримуватися принципу пропорційності та стандартів прав людини. Крім того, статистика рецидивної злочинності свідчить про значну частку повторного вчинення кримінальних правопорушень особами після відбуття покарання, що ставить під сумнів ефективність виключно ізоляційної моделі та актуалізує потребу у впровадженні реальних механізмів ресоціалізації. Таким чином, дискусія про співвідношення кари й виправлення має не лише теоретичний, а й прикладний характер.

Ключовим підходом до розуміння справедливого покарання у сучасній науці визнається принцип пропорційності. Покарання має бути співмірним не лише тяжкості кримінального правопорушення, а й реальній суспільній небезпеці особи, її мотивації, соціальному контексту та потенціалу до змін. Саме пропорційність дозволяє уникнути крайнощів як надмірної репресивності, так і необґрунтованої гуманізації. Кара у цьому контексті зберігає своє значення як елемент покарання, що забезпечує його моральний і превентивний зміст. Водночас кара, позбавлена орієнтації на виправлення, розглядається як така, що суперечить сучасним уявленням про гуманізм і права людини.

У сучасному праворозумінні справедливе покарання дедалі частіше трактується як процес, а не одноразовий акт. У межах цього процесу держава, з одного боку, реалізує кримінально-правову відповідальність особи, а з іншого – зберігає обов'язок сприяти її поверненню до правомірного життя. Ресоціалізація та кара розглядаються як взаємодоповнювальні елементи, які мають реалізовуватися в межах чітких, прозорих і справедливих процедур.

Отже, справедливе покарання у XXI столітті постає не як компроміс між жорсткістю та гуманізмом, а як їх системне поєднання. Ефективна кримінальна політика передбачає відмову як від надмірної репресії, так і від ідеалізації повного перевиховання, натомість орієнтуючись на принципи розумності, пропорційності та відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Тоцький Б. А., Чернецький С. С. Генеза становлення принципу пропорційності. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 276-279.
2. Вербіцький Б. Я., Кривицький Ю. В. Мета покарання в епоху глобалізації. *Ювілейні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Володимира Володимировича Копейчикова, до 100-річчя з дня народження*. 2023. С. 194-200.